

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Esityksen muutokset perustuvat kattavasti OKM:n selvityksiin ja raporttiin SORA-lainsäädännön uudistamisesta koskevista tarpeista sekä kahteen valtakunnalliseen kyselyyn koulutuksen järjestäjille ja opiskeluterveydenhuollolle.

SORA- säännösten on mahdollistettava koulutuksenjärjestäjien toimenpiteet puuttua tilanteisiin, jotka liittyvät opiskelijoiden soveltuvuuteen alalle sekä asiakas- ja potilasturvallisuuteen (erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat), liikenneturvallisuuteen ja oppilaitosturvallisuuteen.

Esityksen tavoitteet ovat pääosin kannatettavia. Sääntelyn täsmentäminen erityisesti opiskeluoikeuden peruuttamiseen, huumausainetestaukseen ja tiedonsaantiin liittyvissä tilanteissa vastaa hyvin kentällä tunnistettuihin ongelmiin. On perusteltua, että koulutuksen järjestäjällä on nykyistä selkeämmät mahdollisuudet puuttua tilanteisiin, joissa opiskelijan toiminta vaarantaa turvallisuutta.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

Opiskelijaksi ottamisen esteet:

Opetushallituksen määäämät tutkintokohtaiset ammatillisen koulutuksen SORA-tutkintoja koskevat opiskelijaksi hakevien ja opiskelevien terveydentilavaatimukset tukevat SORA-säännösten tavoitteita. Opiskelijan nykyinen mahdollisuus arvioida itse terveydentilaansa hakuvaiheessa on haasteellinen. Varsinkin nuorten hakijoiden kohdalla, joiden voi olla vaikeaa arvioida aiheuttaako hänen terveydentilansa tai toimintakykynsä vaaraa työelämässä tapahtuvassa harjoittelussa.

Esityksessä on ehdotettu muutosta, että opiskelijavalintaa selkeytetään, liittyen opiskelijan oikeuteen suorittaa SORA-tutkintojen osia on kannatettava SORA-säädösten tavoitteiden toteutumiseksi. SORA-tutkintojen tutkinnonosien suorittamisen lisääminen SORA-sääntelyn piiriin on kannatettavaa.

Opiskeluoikeuden peruttaminen:

Ehdotus, että opiskeluoikeus voidaan perua iäkkäiden ja vammaisten parissa työskennellessä, jos se on tarpeen näiden suojelemiseksi, on perusteltu ja erittäin kannatettava ja tarpeellinen.

Lisäys, että opiskeluoikeus voitaisiin myös perua, jos opiskeluoikeuden epäämisen päätöksestä on kulunut 6 kk ja epäämisen peruste on edelleen voimassa, ratkaisee tilanteet, jossa opiskelija tahallisesti viivyttää esimerkiksi määrättyjen tarkastusten ja selvitysten toimittamista.

Tiedonsaantivelvoitteet- ja oikeudet:

Lupa- ja valvontavirastolle annettava tieto SORA-prosessin vireilletulosta ja vireilletulon päättymisestä on määriteltävä laissa selvästi. Ehdotamme, että vireilletulo käynnistyy, kun opiskelija määrätään koulutuksenjärjestäjän toimesta esim. huumausainetesteihin, rikostaustatutteen toimittamiseen tai alalle soveltuvuuden arvioon. Tällöin mahdollinen SORA-prosessi ei veny tarpeettomasti. Vireilletulon päättymisen on selkeä eli kun asia ratkaistaan SORA- toimielimessä tai se raukeaa. Vireilletulo ja vireilletulon päättymisen on ilmoitettava LVV:lle, jolloin varmistetaan, ettei LVV:lle jää keskeneräisiä tietoja opiskelijan tilanteesta. Tarkoituksenmukaista on esityksen mukaan ilmoittaa vain opiskelijan nimi, sotu ja vireilletulon tai vireilletulon päättymisen syy.

Opetukseen ja käytännön tehtäviin osallistumisen epääminen:

Erityisen myönteisenä voidaan pitää ehdotusta mahdollistaa opiskelijan osallistumisen rajoittaminen käytännön tehtäviin ja työelämässä oppimiseen tilanteissa, joissa turvallisuusriski on ilmeinen tai selvitys on kesken. Tämä korjaa nykytilan ongelmaa, jossa opiskelija on voinut jatkaa opintojaan myös riskialttiissa tilanteissa prosessin aikana.

Ehdotus koulutuksenjärjestäjän oikeudesta (turvaamistoimi) evätä esim. huumausainetesteihin määrätyn opiskelijan osallistuminen koulutukseen (myös oppisopimus) liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun enintään kuukaudeksi kerrallaan on käytännössä liian lyhyt aika. Ajan tulisi olla ainakin 0-3 kuukautta. Jos aika on liian lyhyt esim. 1 kuukausi, joutuisi koulutuksenjärjestäjä nopealla aikataululla mahdollisesti aloittamaan kurinpitoprosesseja, kuten määräaikaisen erottamisen prosessin. Sama aikamääre olisi sopiva myös SORA-prosessin osalta, joka koskee opiskeluoikeuden peruttamista.

On tärkeää, että epäämistoimet eivät vaadi aikaisemmin tapahtunutta turvallisuuden vaarantamistilannetta, vaan lääkärintodistus tai rikosrekisteriote riittävät, jolloin pystytään toimimaan ennakoiden.

Huumausainetestaus:

Huumausainetestaukseen liittyvien käytäntöjen selkeyttäminen on myös tarpeellinen muutos, sillä nykytilassa testaukseen liittyy viiveitä ja epäyhtenäisiä käytäntöjä.

Lisäys opiskelijan määräämisestä huumausainetestaukseen jo siinä vaiheessa, kun opiskelija on siirtymässä erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagoitokykyä on kannatettava, jotta testitulokset olisi saatavilla jo käytännön tehtäviin siirryttäessä.

Jälkiohjaus:

Esityksessä tunnistetaan tärkeä kehittämiskohde, joka liittyy opiskelijan tilanteeseen opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen. Nykytilassa opiskelija jää usein ilman riittävää ohjausta ja tukea, mikä lisää syrjäytymisriskiä.

Opiskeluoikeuden peruttamista koskevan päätöksen jälkeen koulutuksenjärjestäjän olisi ehdotuksen mukaan ohjattava opiskelija hakeutumaan muuhun koulutukseen tai tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Tämä tulee tehdä yhteistyössä moniammatillisesti esim. sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa heti päätöksen jälkeen. Velvoite oppilaitokselle ei voi ajallisesti kestää jopa vuotta.

Tätä tulisi vahvistaa lainsäädännössä tai vähintään ohjeistuksessa siten, että koulutuksen järjestäjälle syntyy velvoite huolehtia opiskelijan jatkopolun suunnittelusta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Lainsäädännössä tulee määritellä selkeästi, milloin koulutuksenjärjestäjän velvoite päättyy, esim. kun opiskelija on ohjattu tuen piiriin.

Opiskeluoikeuden rikosperusteinen peruuttamista koskeva rikosluettelon päivittäminen ja laajentaminen koskemaan iäkkäiden ja vammaisten parissa toimimista:

Ehdotus koulutuksenjärjestäjän pyytämismuutoksen laajentamisesta koskemaan myös iäkkäiden ja vammaisten kanssa työskentelyä on kannatettava muutos, joka vastaa paremmin työelämän turvallisuusvaatimuksia ja lisää haavoittuvassa asemassa olevien turvallisuutta. Kannatettavaa on, että rikostaustaote pyydetään kerran ennen ensimmäistä harjoittelua alaikäisten, ikäihmisten tai vammaisten kanssa. Tarvittaessa rikostaustaote tulee voida vaatia opintojen aikana uudestaan. Tämän pyytämismuutoksen tulee koskea myös tutkinnonosia ja tutkinnonosia pienempiä kokonaisuuksia suorittavia opiskelijoita.

Edellä mainituilla ehdotuksilla on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia turvallisuuteen, mutta samalla ne lisäävät koulutuksen järjestäjien hallinnollista ja juridista vastuuta. SORA-prosessit ovat jo nykyisellään monivaiheisia ja kuormittavia, ja ehdotukset todennäköisesti lisäävät päätöksenteon, dokumentoinnin ja moniammatillisen yhteistyön tarvetta.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää opiskelijan oikeusturvaan tilanteissa, joissa hänen osallistumisensa koulutukseen rajoitetaan ennen lopullista päätöstä. On tärkeää varmistaa, että rajoitukset ovat ajallisesti rajattuja, perusteltuja ja että opiskelijan tilanne käsitellään viivytyksettä.

Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta keskeinen haaste on, että opiskelijoiden tuen tarpeet ovat kasvaneet, erityisesti mielenterveyteen ja päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. Mikäli sääntelyä tiukennetaan ilman samanaikaista opiskeluhuollon ja erityisen tuen vahvistamista, on riskinä, että tilanteita ratkaistaan hallinnollisin keinoin pedagogisten ja kuntouttavien ratkaisujen sijaan.

Lisäksi on huomioitava, että opiskeluoikeuden peruuttaminen voi lisätä syrjäytymisriskiä, erityisesti jos opiskelijalle ei tarjota riittävää ohjausta ja tukea tilanteen jälkeen.

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

Yhteinen SORA-opas on erittäin kannatettava ja tarpeellinen. Nykytilanteessa SORA-sääntelyn soveltamisessa on merkittäviä eroja koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välillä, mikä johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin.

Yhteinen opas voisi:

- selkeyttää sääntelyn tulkintaa
- yhtenäistää toimintamalleja
- tukea koulutuksenjärjestäjien ja henkilöstön osaamista
- vahvistaa opiskelijoiden yhdenvertaista kohtelua

Oppaassa tulisi erityisesti huomioida:

- SORA-prosessin eteneminen vaihe vaiheelta
- huumausainetestauksen käytännön toteutus
- opiskeluoikeuden rajoittaminen prosessin aikana
- tiedonsaanti ja tietosuoja
- opiskelijan ohjaus ja tuki

Lisäksi oppaan tulisi sisältää konkreettisia esimerkkitalanteita ja suosituksia, jotta se tukee käytännön työtä eikä jää pelkästään yleiselle tasolle.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että esteettömyyden ja kohtuullisten mukautusten periaatteet toteutuvat käytännössä. Terveystilaan tai toimintakykyyn liittyviä rajoituksia tulee soveltaa vasta sen jälkeen, kun kaikki mahdolliset tukitoimet ja mukautukset on asianmukaisesti arvioitu.

Esityksen muutoksilla olisi täten kokonaisuutena myönteisiä vaikutuksia koulutuksen järjestäjien oppimisympäristöjen, opiskelijoiden ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakas- ja potilasryhmien (alaikäiset, ikääntyneet ja vammaiset) turvallisuuteen. Ne vähentävät myös säännösten tulkinnanvaraisuutta ja lisäävät yhdenmukaista toimintaa oppilaitoksissa.

Immonen Hannu

Turun kaupunki, Turun ammatti-instituutti - Ammatillisen koulutuksen
hallinto